

RESSENYA A *COMEDIA DE CORTE «LA VESITA» DE JUAN FERNÁNDEZ DE HEREDIA. POETA Y CABALLERO VALENCIANO*. EDICIÓN Y ESTUDIO DE FRANCESC MASSIP. SALAMANCA: SEHL & SEMYR, 2020. 159 pp. ISBN: 978-84-949426-1-7

REVIEW TO *COMEDIA DE CORTE «LA VESITA» DE JUAN FERNÁNDEZ DE HEREDIA. POETA Y CABALLERO VALENCIANO*. EDICIÓN Y ESTUDIO DE FRANCESC MASSIP. SALAMANCA: SEHL & SEMYR, 2020. 159 pp. ISBN: 978-84-949426-1-7

MAGÍ SUNYER
magi.sunyer@urv.cat

Universitat Rovira i Virgili

Ja abans de llegir-lo, aquest llibre impressiona favorablement per l'elegància de l'edició: paper de bon gramatge i qualitat, exquisidesa de presentació, tant en la composició de la tripa com en les cobertes, com si fos un imprès d'un altre temps, quan s'elaboraven amb condícia, sense pressa ni obsessió per l'estalvi que es menja les estovalles, sense ostentacions inútils, des de l'alçada que proporciona el bon gust. Sens dubte, els editors busquen aquest efecte, i l'aconsegueixen.

El contingut correspon a aquesta cura formal, tant en l'estudi com en l'edició, tots dos obra de Francesc Massip, especialista en teatre actual en funcions de crític i estudis de l'espectacle antic. Massip té una concepció total de l'espectacle dramàtic, li interessa el text però potser encara més

els altres ingredients que concorren en el teatre, com la interpretació, la música o els elements escenogràfics. Ja fa molts anys que Francesc Massip desenvolupa una recerca constant atenta a qualsevol indici, per amagat que estigui, que pugui contenir elements teatrals: en textos d'antuvi inimaginables, en arts plàstiques, en vestigis de l'escena antiga conservats en qualsevol cultura actual. Els coneixements acumulats i la perícia adquirida li permeten seguir un rastre amb facilitat i establir relacions no òbvies. En definitiva, un estudiós privilegiat per ocupar-se d'una manifestació dramàtica com la que ara s'ha publicat.

Com a bon deixeble, Massip dedica aquesta edició a Josep Romeu i Figueras, que va dirigir la representació de la peça l'any 1967 al Saló del Tinell de Barcelona, en la programació del VII Cicle de Teatre Medieval. A Romeu, que també va publicar una edició de l'obra, li va quedar la recança de no haver pogut eludir els criteris de la col·lecció en aquella època, que obligaven a presentar una versió del text que només contingués els passatges en llengua catalana i a substituir els altres per una explicació en prosa. Es tractava d'un criteri reactiu davant l'extrema persecució de la llengua catalana durant la dictadura que es va rectificar en l'edició següent, apareguda en una època una mica més acostada a una normalitat de què mai no hem disposat. Abans de la que ara es ressenya, l'obra havia tingut sis edicions (Crawford 1909; Martí Grajales 1913; Ferreres 1995; Romeu 1962; Massot 1983; Iborra 1987; Massip, virtual) plantejades des de pressupòsits diferents, de les quals només l'última, també de Francesc Massip, en la pàgina del Repertori Teatral Català de l'Institut del Teatre de Barcelona, amb ortografia normalitzada per a ús d'actors, està disponible amb les màximes facilitats: <http://redir.institutdelteatre.cat/handle/20.500.11904/1010>. D'aquesta manera, Massip ha proporcionat les dues versions bàsiques de la peça: una amb ortografia actualitzada per a actors i lectors no especialitzats i una d'erudita, la que ara es comenta.

La visita és un text deliciós que, si la limitació a les modes d'avui no ens exorba, ens continua interessant pel simple plaer que proporciona la lectura i per les lliçons que cinc-cents anys després encara en podem extreure. Es va representar en dues ocasions, abans de 1525 i el 1541, a la cort virregnal de València, i la segona vegada, a més d'alguns canvis obligats, s'hi va afegir una oportuna «Nova introducció» que en aquesta edició es col·loca al començament. Tractant-se com es tracta de teatre cortesà, els actors i els espectadors d'aquelles representacions del Cinc-cents eren els mateixos personatges representats, cadascú feia el seu propi paper i els espectadors tampoc no s'estalviaven de trobar-s'hi, de vegades en posició no del tot còmoda. La peça ens transmet el clima d'aquella interessantíssima cort subsidiària de la qual *El cortesano*, de Lluís del Milà (o Luis Millán) proporciona informació més àmplia. Fou una cort del Renaixement a València quan els catalans ja no disposaven de l'escalf cortesà tan necessari per al desenvolupament de la literatura i, en general, de les arts en l'Antic Règim. *La visita* es desplega a partir d'un pretext tan simple com és el costum de visitar-se que tenien les dames de l'aristocràcia valenciana. Sense cap mena de dubte, més que no pas en els passatges retòrics dels jocs cortesans protagonitzats pels cavallers i per unes dames que, en presència seva, canvien de llengua, el màxim interès de la peça rau en els episodis domèstics, amb dones soles o, com a màxim, amb l'afegit de l'enginyós i desvergonyat Joan

Ferrandis, el dramaturg en persona. Hi destaca la seva esposa, Jerònima Beneito, un personatge d'una vivacitat extraordinària que també apareix a *El cortesano* amb una caracterització similar i que és molt difícil que no ens diverteixi. En aquests episodis afloren sense gaire contenció l'humor, la sàtira, la picardia, la sensualitat, la grolleria, en un registre col·loquial present en obres mestres del segle anterior com són el *Tirant lo Blanc* i l'*Espill* i que, en temps més acostats a *La visita*, havien explorat, entre altres, els poetes del cenacle de Bernat Fenollar, els autors de les composicions que contemporàniament han rebut el nom de «cançoners satírics». En una part dels versos d'aquesta comèdia es reconeix l'alegria expressiva dels cançoners, tant el coetani *Cancionero general* com els posteriors de Joan Timoneda, amb el *Flor d'enamorats* al capdavant.

En l'estudi, Massip subratlla que en Ferrandis d'Herèdia conflueixen la tradició aristocràtica i la burgesa realista satírica i que la peça es va escriure en un moment decisiu de la història del teatre, quan l'escena medieval deixava pas a la renovació que va obrir les portes del gran teatre italià, anglès, francès i espanyol del segle XVII. En efecte, la València de les primeres dècades del segle XVI, la de la cort de Germana de Foix i els seus marits segon i tercer i, encara, morta la reina, del vidu i la seva nova esposa, estava situada en un cruïlla de camins literaris i teatrals. L'època d'or de la literatura catalana, en la qual la València del Quatre-cents va ser determinant, havia arribat al final i començava una nova etapa, lingüísticament caracteritzada per una ràpida castellanització de l'aristocràcia. *La visita* reflecteix aquesta barreja sense cap mena de complex. El dramaturg mateix és conegut com a Juan Fernández de Heredia i com a Joan Ferrandis d'Herèdia, l'obra és bilingüe –de fet, plurilingüe gràcies al cavaller portuguès–, també sense complexos, com si la convivència lingüística, a la llarga, fos possible: en la peça ja s'observa que si algú canvia de llengua són les dames, les úniques que usen el català però que en situacions d'interferència molt sovint l'abandonen, a diferència dels cavallers i fins i tot de les criades castelleses, a les quals, com a conseqüència d'un absolut complex de superioritat –avui algú, potser amb mala intenció, l'anomenaria supremacisme–, malgrat la condició de criades, ni se'ls acut la possibilitat d'usar la llengua de la senyora. La literatura serveix en safata indicis que no s'han de menysprear.

Aquesta falta de complexos amb què actuen cortesans i serventes és magistralment subratllada per Francesc Massip, que fa notar que, efectivament, les infidelitats conjugals que Jerònima retreu al seu marit eren reals i de domini públic a la cort, que les invectives de Guzmán contra la senyora i les altres dames pel greix potser excessiu que estava de moda entre les aristòcrates valencianes tenien un fonament. En aquest punt Massip aporta documentació sorprenent i molt il·lustrativa sobre l'obesitat de Germana de Foix i l'encara molt superior de la marquesa de Cenete, les dues dames a les quals estava dedicada, i davant les quals es representava, la peça dramàtica. Elles eren les amfitrions que presidien aquella cort renaixentista i, malgrat que era inevitable que s'hi sentissin al·ludides, el dramaturg no considerava inconvenient referir-se a les caricaturesques dimensions dels cossos de les cortesanes. Recordem que els actors i les actrius interpretaven els seus propis personatges, i Joan Ferrandis era alhora escriptor, actor i personatge. Sembla que tot estava dominat per un excel·lent humor. Massip, amb irrefutables documents que ho certifiquen, demostra que

tampoc no eren exagerades les acusacions de falta de netedat que Jerònima llança als castellans. No és aquest l'espai adequat per reproduir aquests documents que certifiquen l'exactitud, d'aquestes acusacions sinó que és preferible reservar-los per al gaudi del lector. En retrets d'aquesta mena, darrere de l'anècdota s'amaguen uns combats identitaris que llavors els valencians començaven a perdre.

Per altra part, Massip aplica la seva ciència filològica a l'establiment de l'edició —recordem que és autor d'una edició crítica del Misteri d'Elx— i demostra la familiaritat amb els aspectes estilístics dels textos siscentistes, per exemple quan indica que Joan Ferrandis d'Herèdia no modifica els refranys incorporats a les cançons —que s'utilitzaven amb freqüència en les tornades— i, en canvi, sí que ho feia Joan Timoneda.

L'intens coneixement del teatre medieval i del posterior, la capacitat d'establir connexions entre elements culturals no sempre pròxims i la molta documentació de què disposa i que Francesc Massip utilitza amb saviesa han propiciat que una peça breu però de gran interès com és *La vesita* de Joan Ferrandis d'Herèdia hagi assolit el doble estadi a què es pot aspirar per a una peça antiga, la versió actualitzada i la crítica erudita, amb claredat i eficàcia en la primera i amb rigor filològic en la segona. Només caldria esperar que arribés el moment d'una nova representació. Mentrestant, el lector disposa d'una excel·lent edició per gaudir-la.